

Nr 219.

Af herr **Sandström**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen om handelsbolag och enkla bolag den 28 juni 1895.

De kraf på ändringar i gällande aktiebolagsrätt, som under senare tider med stöd af vunna erfarenheter från skilda håll framställtts, och hvilka Kungl. Maj:ts till innevarande Riksdag afgifna proposition med förslag till lag om aktiebolag m. m. afser att tillmötesgå, hafva i hufvudsaklig grad åsyftat dels att bereda aktieägare större trygghet mot att styrelsen missbrukar sin ställning eller öfver hufvud illa handhafver bolagets angelägenheter, och dels att för minoriteten i aktiebolag åstadkomma garanti mot förtryck från majoritetens sida.

Det af Kungl. Maj:t framlagda förslaget innebär också utan tvifvel i nämnda afseenden betydande förbättringar af den hittills gällande lagen. Men vid en närmare granskning af förslaget detaljbestämmelser vill det synas, som om det afsedda skyddet mot styrelsens missbruk och majoritetens förtryck icke erhållit den effektivitet, som omständigheterna med nödvändighet påkalla, och som otvifvelaktigt kan åstadkommas utan obehörigt kringskärande af majoritetens bestämmanderätt. Det är därför att befara, att, om förslaget oförändradt skulle blifva lag, en god del af de missförhållanden, som hitintills i hög grad vidlåda aktiebolagens verksamhet i vårt land, skulle fortfarande komma att kvarstå väsentligen orubbade, till skada för både allmänheten och den ekonomiska utvecklingen.

Till förebyggande af det ej alltför ovanliga förhållande, att majoriteten i ett aktiebolag genom innehållande af utdelning söker »svälta ut» minoriteten och tvinga densamma att till underpris sälja

sina aktier, har den s. k. bolagskommittén föreslagit, att, därest ej bolagsordningen annat bestämmer, bolagsstämma icke skall äga att af årsvinsten från utdelning undantaga mer än högst 50 procent, såvida icke annat beslutes af en majoritet, representerande minst tre fjärdedelar af det å stämman företrädda aktiekapitalet. Sedan lagrådet anmärkt, att det funne betänkligt, att en tämligen ringa minoritet skulle kunna på detta sätt förhindra hela årsvinstens innehållande, äfven om ett dylikt innehållande vore önskligt för bolagets konsolidering, har bestämmelsen härom i kungl. propositionen uteslutits och minoriteten följaktligen i förevarande afseende lämnats utan hvarje skydd mot exploatering af majoriteten. Det synes mig dock, som om fordran på kvalificerad majoritet såsom villkor för rätten att innehålla *hela* årsvinsten är synnerligen billig. Det bör ju vara regel och är alltid af den, som placerar penningar i ett aktieföretag, från början afsedt, att han skall någorlunda regelbundet erhålla afkastning på sitt placerade kapital, om bolagets rörelse lämnar vinst. Anser majoriteten, att bolagets ställning kräfver konsolidering, utöfver hvad som kan åstadkommas genom halfva årsvinstens innehållande, så ges härtill en annan utväg, hvars anlitande förutsätter blott enkel majoritet, nämligen ökning af aktiekapitalet. Detta är långt mindre betungande för aktieägarne än en tvångskumulering af de vinstandelar, som de påräknat, och som de ofta behöfva för att kunna kvarstå som delägare i bolaget. Ett stadgande af den innebörd, som kommittén föreslagit, bör därför efter min mening intagas i lagen.

De i 56 § gifna föreskrifterna om grunderna för upprättande af balansräkningen äro tydligen i främsta rummet afsedda att trygga borgenärers och tredje mans rätt och afse därför väsentligen att förebygga, att bolagets tillgångar upptagas högre än verkliga värdet. Däremot gifves intet förbud mot tillgångarnas upptagande till huru låga värden som helst. Häremot torde i princip intet vara att invända. Det riktigaste vore naturligtvis, att tillgångarna upptoges hvarken högre eller lägre än till verkliga värdet, men ett genomförande häraf skulle i praktiken möta hardt när oöfverstigliga svårigheter. Vid sådant förhållande och då tillgångarnas upptagande till för höga värden medför påtagliga faror för bolagets soliditet och borgenärernas rätt, medan deras bokföring till för låga värden endast innebär, att bolagets ställning är solidare, än balansräkningen utvisar, är det utan tvifvel riktigt att endast fixera en gräns uppåt i fråga om bokföringsvärdena.

Men om sålunda balansräkningens uppgift i första hand är att utåt angifva bolagets ställning och ligga till grund för bedömande af den

vinst, som kan disponeras för utdelning, och om det ur denna synpunkt är af öfvervägande vikt att värdena däri ej upptagas för högt, så får man å andra sidan ej förbise, att balansräkningen jämväl har till uppgift att lämna bolagets delägare en tillförlitlig bild af bolagets ställning, så att de med ledning af densamma blifva i tillfälle att bedöma värdet af sina aktier. För fullständigt vinnande af detta syfte skulle erfordras föreskrift, att bolagets tillgångar alltid skulle upptagas till verkliga värdet. Men då enligt hvad ofvan framhållits en dylik föreskrift af andra skäl icke är tillräddlig, måste en annan utväg anlitas för att sätta aktieägarne i tillfälle att bedöma värdet af sin samfällda egendom. Denna kan då icke bli annan, än att styrelsen ålägges att i balansräkningen lämna en i viss grad *specificerad* uppgift på de olika tillgångarna. Som bekant förekommer det nu synnerligen ofta, att i den för bolagsstämman framlagda balansräkningen tillgångarna upptagas i några få klumpsummor, hvarigenom aktieägarna beröfvas hvarje möjlighet att förvissa sig om beskaffenheten af de olika tillgångarna, och än mera att tillnärmelsevis bedöma dessas värde. Föreskriften i 85 § 3 mom. af förslaget om styrelsens skyldighet att å bolagsstämman efter eget bedömande lämna närmare upplysningar angående bolagets tillgångar afser ju att i viss mån motverka olägenheterna af balansräkningens bristfällighet, men är icke ensam för sig till fyllest. Man måste därför ovillkorligen fordra en viss specifikation i balansräkningen, så att t. ex. hvarje fastighet eller fastighetskomplex särskildt angifves, att hufvudgrupper af lös egendom, såsom maskiner, inventarier och utestående fordringar, upptagas för sig o. s. v.

Med aldeles särskild styrka har behovet af en dylik specifikation gjort sig gällande i fråga om ett slag af bolagsegendom, nämligen aktier i främmande bolag. Med den stigande ekonomiska utvecklingen har det blifvit alltmera vanligt, att ett bolag äger aktier i ett annat, ofta till högst betydliga belopp i förhållande till det egna aktiekapitalet. Ett ofta förekommande sätt för bolagsaffärens utvidgning är, att bolaget för en ny verksamhetsgren eller för rörelsens utöfning i annat land bildar s. k. dotterbolag, i hvilket moderbolaget då vanligen äger alla eller de flesta aktierna. Vanligt är också, att bolag till direkt föremål för sin verksamhet har förvaltning af aktier i andra bolag. I dessa fall händer ej sällan, att bedömandet af bolagets ställning för aktieägarne fullständigt omöjliggöres därigenom, att samtliga aktier sammanslås under en enda rubrik: »aktiers konto», som utföres i en ofta fullkomligt godtyckligt fixerad klumpsumma. På sådant sätt har styrelsen i flere af våra största och solidaste bolag under många år för aktie-

ägarne lyckats hemlighålla bolagets verkliga ställning och lämnat fältet fritt för allehanda gissningar och i jobberiets intresse uppdyktade historier. Och otaliga äro de aktieägare, som härigenom förledts att långt under verkliga värdet försälja sina aktier, hvilka ej sällan förvärfvats af styrelsen och dess vänner, som därvid profiterat af sin bättre kännedom om förhållandena.

Det är gifvet, att ett dylikt förhållande ej bör få fortfara, utan att rättelse därutinnan ovillkorligen måste åvägabringas. Det första villkoret härför är, att främmande aktier alltid måste i balansräkningen specifikt angifvas. Men härutinnan erfordras, att vid balansräkningen såvidt möjligt fogas som bilagor balansräkning samt vinst- och förlusträkning för vederbörande främmande bolag. Detta är särskildt angeläget, när det främmande bolaget eller dotterbolaget har sin verksamhet i utlandet, i hvilket fall möjligheten att på annan väg än genom balansräkningen få någon ledning för bedömande af dess ställning i regel är utesluten. Möjligen skulle man kunna inskränka sig till att fordra framläggande af balansräkning och vinst- och förlusträkning allenast beträffande aktierna i de bolag, i hvilka det egna bolaget har majoritet eller viss minimikvotdel.

Ett förfarande sådant som det nu föreslagna skulle å ena sidan vara till påtaglig nytta för aktieägarne och jämväl verka därhän, att den ovisshet i fråga om ett bolags verkliga ställning, som är jobberiets bästa jordmån, skulle blifva i en viktig punkt väsentligen undanröjd. Å andra sidan kan ett dylikt förfarande, såvidt jag förstår, icke medföra någon som helst skada för bolagets verkliga intresse eller i någon mån verka hindrande för dess ekonomiska drift och affärens utveckling. Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund har sedan flere år tillbaka tillämpat denna princip vid utarbetandet af sin årsberättelse, utan att veterligen någon olägenhet därmed varit förenad.

I 73 § af förslaget medges rätt för aktieägare, representerande minst en tiondedel af hela bolagets aktiekapital, att genom Konungens befallningshafvande få utsedd en extra revisor att med öfriga revisorer deltaga i granskningen af styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper. Det viktiga och välbefogade skydd, som härigenom lämnas bolagsminoriteten, reduceras emellertid i högst betydlig grad genom föreskriften, att det tillkommer styrelsen, mot hvilken denna åtgärd i regel är riktad, att hos Konungens befallningshafvande utverka revisorns utseende. För att detta minoritetsskydd skall få afsedd verkan, synes det oundgängligen nödvändigt att de aktieägare, som bestämt att extra revisor skall anställas, också få utverka förordnande för honom.

Å andra sidan synes det möta betänkligheter, att den extra revisorn skall erhålla sitt arfvode af bolaget. Detta kan säkerligen ej undgå att medföra, att en minoritet ofta kommer att bestå sig lyxen af en extra revisor, utan att sådan åtgärd, som naturligtvis endast i extra ordinära fall bör förekomma, är af behovet påkallad. För att erhålla någon garanti för att den extra revisorn icke till bolagets skada onödigtvis påkallas, synes det vara lämpligt att föreskrifva, att hans arfvode skall betalas af de aktieägare, som påkallat honom.

Förslaget, som föreskrifver, att fråga om tillkallande af extra revisor skall väckas å bolagsstämma, anger icke med full tydlighet, huruvida dylik fråga får väckas omedelbart på stämman eller måste enligt 81 § 4 mom. vara minst tio dagar före stämman anmäldt för styrelsen. Då behovet af extra revisor ofta framgår först vid behandlingen af balansräkningen och vinst- och förlusträkningen, som vid stämman framlägges, synes det uppenbart, att frågan härom bör få utan föregående anmälan väckas under pågående bolagsstämma. Förslaget torde därför böra förtydligas i enlighet härmed.

I 87 § stadgas rätt för aktieägare med ett sammanlagdt aktiebelopp, motsvarande minst en tiondedel af hela aktiekapitalet, att i vissa fall å bolagets vägnar föra talan å förvaltningen. Därvid synes förutsättas, att den minoritet, som sålunda väckt talan mot styrelsen måste under hela rättegången representera det stadgade minimum af aktiekapitalet, och att om en eller annan af de aktieägare, som anhängiggjort rättegången, därefter frånträder sin talan, de öfriga skulle äga fullfölja saken, endast om de fortfarande representerade minst en tiondedel af aktiekapitalet. Härigenom är tydligen den utvägen lämnad öppen för styrelsen att genom inköp af erforderlig del utaf den klandrande minoritetens aktier reducera dessa till mindre antal än den stipulerade tiondedelen och därigenom få hela rättegången slopad, om den hotar att tendera till en för styrelsen ofördelaktig och för bolaget gynnsam utgång. Detta är tydligen i hög grad olämpligt och oriktigt. Förslaget synes därför böra kompletteras med en bestämmelse, att därest efter klandertalans anhängiggörande en eller flere af aktieägarne frånträda bolagets talan, de öfriga äga fullfölja densamma utan afseende å storleken af det utaf dem representerade aktiebelopp.

I 95 § fastslås den riktiga principen, att klander af bolagsstämmobeslut må kunna anställas af enskild aktieägare. Men i mom. 2 af samma paragraf göres härifrån det väsentliga undantag, att klandertalan, grundad därpå, att genom bolagsstämmans beslut vinstmedel eller öfriga tillgångar disponerats för ändamål, som uppenbarligen är för

bolagets verksamhet främmande, endast får anställas af aktieägare, som tillsammans äga aktier till ett belopp af minst tiondedelen af aktiekapitalet. Denna undantagsbestämmelse, som de facto ger bolagsmajoriteten makt att i visst fall ansvarsfritt använda minoritetens andel i bolagets tillgångar för hvilket främmande ändamål som helst, exempelvis understöd åt en politisk organisation, synes mig synnerligen obefogad. Den brist i bolagsstämmebeslutets laglighet, som består i samfällid egendoms användande för obehöriga ändamål, och som till sin ekonomiska verkan för de aktieägare, hvilka icke godkänna det syfte, som genom dispositionen främjats, utan till äfventyrs från sin ståndpunkt till och med finna detsamma skadligt, är att likställa med en förskingring af bolaget tillhöriga medel, är sannerligen af den betänkliga natur, att intet skäl finnes att just i sådana fall inskränka aktieägarens klanderrätt. Efter min mening bör därför 2 mom. af 95 § utgå.

I 107 §, som medger viss minoritet af aktieägare att hos rätten begära förordnande af god man att öfva tillsyn öfver likvidatorernas förvaltning, synes den ändring önskvärd, att de aktieägare, som påkallat gode mannens förordnande, äfven böra betala hans arfvode. Härför tala samma skäl, som ofvan anförts i fråga om arvodet till extra revisorn, och därförutom den varnande erfarenheten af rättens ombudsman i konkurser, med hvilken den föreslagne gode mannen skulle blifva väsentligen likställd, men hvilken alltjämt representerar en ekonomisk tyngd i konkursutredningen utan motsvarande nytta. Möjligen skall gode mannen i det förhållandet, att han uppbär sitt arfvode af vissa aktieägare, hvilkas rätt han är satt att skydda, få en impuls till verksamt deltagande i likvidationsarbetet, som synes nog så behöfligt.

Till de fall, som i 132 § af förslaget beläggas med ansvar, synes böra komma åtgärd af den, som äger företräda bolaget, hvarigenom han i strid mot föreskriften i 66 § ikläder bolaget förpliktelse eller eljest förfogar öfver dess tillgångar för ändamål, som uppenbarligen är för bolagets verksamhet främmande. Dylika åtgärder torde nämligen icke under alla förhållanden falla under allmänna strafflagens ansvarsbestämmelser, hvarför särskildt ansvar måste stadgas för att trygga helgden af bolagets medel. Det på åtskilliga håll inrotade missbruket, att styrelser för bolag använda bolagets medel till att, ofta i ganska afsevärd utsträckning, understödja t. ex. politiska organisationer och tidningar, bidraga till kostnaden för politiska val och dylikt, innebär en så allvarlig kränkning af aktieägarnes rätt, att ett stärfjande däraf synes oundgängligt. En ansvarsbestämmelse torde därför här vara i

fullt lika hög grad af behovet påkalladt som i de i förslaget upptagna fall.

På grund af det anförda får jag alltså vördsamt hemställa,

att Riksdagen i det kungl. förslaget om lag till aktiebolag måtte besluta här nedan angifna ändringar, afseende:

1:o) beträffande § 54:

att en bestämmelse tillfogas, enligt hvilken bolagsstämman af årsvinsten ej må från utdelning undantaga mer än högst 50 procent, afsättning till reservfonden inberäknad, med mindre röstande med ett sammanlagdt aktiebelopp af minst tre fjärdedelar af det å stämman företrädda aktiekapitalet annat besluta; dock att, om bolagsordningen innehåller härifrån afvikande bestämmelser, dessa skola lända till efter rättelse;

2:o) beträffande § 56:

att däri intages föreskrift om skyldighet för styrelsen att i balansräkningen på det sätt specificera tillgångarna, att aktieägarne därigenom erhålla kännedom om tillgångarnes viktigare beståndsdelar i fast och lös egendom, och särskildt att specifikt angifva främmande aktier, äfvensom om skyldighet för styrelsen att, där bland tillgångarna ingå aktier i andra bolag, såvidt möjligt vid bolagsstämman tillhandahålla aktieägarne balans- samt vinst- och förlusträkning för dessa bolag;

3:o) beträffande § 73:

att däri göres dels den ändring, att den grupp af aktieägare, som bestämt tillkallande af extra revisor, också äger hos Konungens befallningshafvande påkalla förordnande af sådan, och att samma grupp jämväl förklaras skyldig att betala extra revisionsarfvode, dels det förtydligande, att fråga om tillkallande af extra revisor må kunna, utan föregående anmälan till styrelsen, omedelbart väckas vid bolagsstämma;

4:o) beträffande § 87:

att därtill göres det tillägg, att om klandertalan

å förvaltningen anhängiggjorts af en grupp af aktieägare, representerande det föreskrifna minimibeloppet en tiondedel af aktiekapitalet, och en eller flere af aktieägarne därefter frånträdit sin talan, sådant icke må för öfrige klandrande aktieägare utgöra hinder att fullfölja rätttegången, utan afseende på om de tillsammans fortfarande äga en tiondedel af aktiekapitalet eller icke;

5:o) beträffande § 95:

att 2 mom. af denna paragraf måtte utgå ur lagen;

6:o) beträffande § 107:

att däri göres den ändring, att arfvodet till gode mannen skall betalas af de aktieägare, som påkallat honom; och

7:o) beträffande § 132:

att bland de förseelser, som i denna paragraf beläggas med ansvar, intages jämväl åtgärd af den, som äger företräda bolaget, hvarigenom han i strid mot föreskriften i 66 § iklädt bolaget förpliktelse eller eljest förfogat öfver dess tillgångar för ändamål, som uppenbarligen är för bolagets verksamhet främmande.

Och torde vederbörande utskott, därest och i den mån den af mig gjorda hemställan biträdes, föreslå däraf påkallad omredigering af ofvan angifna lagparagrafer jämte de andra bestämmelser i lagen, som till äfventyrs beröras af de föreslagna ändringarna.

Stockholm den 2 mars 1910.

Gust. Sandström.